Operatori de turism vs consumatori. Forța majora nu este un motiv suficient pentru a fi preferați operatorii economici

Statele membre ale Uniunii Europene nu vor putea invoca forța majora, condiție care presupune încetarea de drept a valabilității contractelor semnate, pentru a scuti, fie și temporar, organizatorii de pachete de servicii de calatorie de obligația de rambursare în bani prevazuta de Directiva Europeana 2015/2302, a stabilit la începutul lunii iunie Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Efectele deciziei se vor resimți pe întreg lanțul consumatori – agenții de turism – transportatori – hotelieri, și vor determina schimbari în modul de redactare a contractelor de turism, dat fiind faptul ca lipsa de lichiditați nu va putea fi invocata nici în cazul unei pandemii sau al unui razboi.

Decizia Curții a venit în urma unor întrebari preliminare trimise de catre Consiliul de Stat din Franța, care fusese sesizat de doua asociații pentru apararea intereselor consumatorilor francezi, cu o cerere de anulare a unui act normativ (Ordonanța 2020-315), ce reglementa condițiile financiare de reziliere a anumitor contracte privind servicii de turism și vacanțe în caz de circumstanțe inevitabile și excepționale sau de forța majora (cauza C-407/21). Actul normativ fusese adoptat în timpul pandemiei de COVID-19, pentru a permite organizatorilor de pachete de servicii de calatorie ca, în situația rezilierii contractului din cauza unor circumstanțe inevitabile și extraordinare, sa emita un voucher cu o durata de valabilitate de 18 luni. Ordonanța stabilea ca rambursarea plaților efectuate de calatori nu s-ar fi facut decât daca voucherul emis nu era utilizat în termen. Potrivit guvernului francez, masura era menita sa protejeze ”fluxul de lichiditați și solvabilitatea prestatorilor de servicii vizați de aceste dispoziții”, ”în contextul în care peste 7 000 de operatori de turism înregistrați în Franța au fost nevoiți sa se confrunte, din cauza pandemiei de COVID-19 cu un volum de anulari ale serviciilor comandate de o amploare fara precedent și cu comenzi aproape inexistente și se aflau în mare dificultate”. Rambursare imediata a tuturor plaților referitoare la prestațiile astfel anulate era de natura, având în vedere circumstanțele, sa puna în pericol existența operatorilor și, pe cale de consecința, posibilitatea clienților respectivi de a obține o rambursare a acestor plați. Pe de alta parte, însa, prevederile actului normativ reprezentau o derogarea de la cerințele Directivei 2015/2302 privind pachetele de servicii de calatorie, care prevede rambursarea integrala a plaților în cel mult 14 zile de la reziliere.

Consiliul de stat francez a obținut suspendarea judecații cauzei naționale, adresând Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) trei întrebari.

Ce a hotarât CJUE. Curtea a stabilit ca **”**organizatorul pachetului de servicii de calatorie este obligat în urma rezilierii, în temeiul acestei dispoziții, sa ramburseze calatorului vizat toate plațile efectuate pentru pachetul de servicii; printr-o asemenea rambursare se înțelege doar restituirea acestor plați sub forma unei sume de bani”.

Totodata, Curtea se opune unei reglementari naționale în temeiul careia organizatorii de pachete de servicii de calatorie sunt scutiți temporar, în contextul izbucnirii unei crize sanitare mondiale care împiedica executarea contractelor privind pachetele de servicii de calatorie, de obligația lor de a rambursa calatorilor vizați în cel mult 14 zile de la rezilierea unui contract toate plațile efectuate în temeiul contractului reziliat, inclusiv atunci când o asemenea reglementare urmarește sa împiedice ca, din cauza numarului mare de cereri de rambursare preconizate, solvabilitatea acestor organizatori de calatorii sa fie afectata în așa masura încât sa le puna în pericol existența, și sa mențina astfel viabilitatea sectorului în cauza.

De asemenea, CJUE a statuat ca instanțelor naționale sesizate cu o acțiune în anularea unei reglementari naționale contrare articolului 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 nu le este permis sa adapteze efectele în timp ale deciziei sale de anulare a acestei reglementari naționale."

Trei interpretari de ajutor în fața instanțelor naționale. Concluziile Curții sunt, în mod evident relevante și pentru sistemul normativ român care, prin Ordonanța Guvernului nr. 2/2018 a preluat fidel dispozițiile interpretate. Dar mai sunt anumite paragrafe din Decizie care subliniaza viziuni ale Curți Europene de Justiție cu privire la instituții de drept generice, incidente și în alte litigii din fața instanțelor naționale sau relevante, în general în interpretarea dreptului unional raportat la cel național.

Un prim raționament avut în vedere se refera la **interpretarea noțiunii de *rambursare***, raționament care s-a bazat pe interpretarea facuta de Curte prin raportare la înțelesul traducerilor dispozițiilor din Directiva 2015/2302. Astfel, Curtea a reținut urmatoarele: „Pentru a raspunde la întrebarea daca aceasta propunere (de a acorda vouchere – n.a.) poate constitui o „rambursare" în sensul articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302, trebuie aratat, mai întâi, ca aceasta directiva nu cuprinde nicio definiție a noțiunii de „rambursare". Jurisprudența constanta ne arata ca determinarea sensului și a sferei termenilor pentru care dreptul Uniunii nu ofera nicio definiție trebuie realizata în funcție de sensul lor obișnuit în limbajul curent, ținând cont de contextul în care sunt utilizați și de obiectivele urmarite de reglementarea din care fac parte (a se vedea Hotarârea din 18 martie 2021, Kuoni Travel, C 578/21, EU:C:2021:213, punctul 37 și jurisprudența citata).

Potrivit sensului sau obișnuit în limbajul curent, termenul „a rambursa" se refera la faptul de a înapoia unei persoane o suma de bani pe care a platit-o sau a avansat-o unei alte persoane și înseamna, așadar, ca aceasta din urma persoana trebuie sa restituie primei persoane respectiva suma. O atare semnificație reiese, de altfel, fara ambiguitate din lectura textului articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302 în ansamblul sau, care precizeaza ca rambursarea integrala vizeaza „plațile efectuate" pentru un pachet de servicii, ceea ce înlatura astfel orice îndoiala în privința obiectului rambursarii, aceasta referindu-se la o suma de bani.

Rezulta ca prin noțiunea de „rambursare", în sensul articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302, se înțelege restituirea plaților efectuate pentru un pachet de servicii de calatorie sub forma unei sume de bani (subl. aut.).

Aceasta interpretare nu este infirmata de argumentul guvernului slovac (intervenit în cauza de fața, alaturi de alte guverne europene) întemeiat pe distincția terminologica care ar fi efectuata, „în ceea ce privește aceasta noțiune, în special în versiunile în limbile germana și engleza ale articolului 12 alineatul (4) din Directiva 2015/2302, între, pe de o parte, o restituire („reimbursement" în limba engleza, „Rückzahlung" în limba germana) a plaților prevazute la articolul 12 alineatul (1) din aceasta directiva și, pe de alta parte, o „rambursare" („refund" în limba engleza, „Erstattung" în limba germana) a acestora, prevazuta printre altele la articolul 12 alineatele (2) și (3) din Directiva, aceasta rambursare acoperind, potrivit guvernul amintit, și despagubirea într-o alta forma decât o suma de bani.

Astfel, o asemenea distincție terminologica este nu numai perfect compatibila cu o interpretare a acestor dispoziții care înseamna restituirea sub forma unei sume de bani (subl. aut.), ci și, presupunând chiar ca situația ar fi fost

diferita, rezulta dintr-o jurisprudenţa constanta a Curţii ca formularea utilizata în una dintre versiunile lingvistice ale unei dispoziţii de drept al Uniunii nu poate constitui singurul temei pentru interpretarea acestei dispoziţii şi nici nu se poate atribui respectivei formulari un caracter prioritar în raport cu celelalte versiuni lingvistice, dispoziţia menţionata trebuind, în caz de neconcordanţa între diferitele versiuni lingvistice ale unui text de drept al Uniunii, sa fie interpretata în funcţie de contextul şi de finalitatea reglementarii din care face parte (a se vedea în acest sens Hotarârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C 81/19, EU:C:2020:532, punctul 33 și jurisprudența citata)" (subl. aut.).

O alta interpretare demna de a fi menționta este cea referitoare la interpretarea noțiunii de **circumstanțe inevitabile și excepționale** prin raportare la echivalarea sa cu noțiunea de **forța majora**, având in vedere pandemia de COVID-19. Astfel, Curtea reține urmatoarele:

„Având în vedere cele ce preceda, este necesar sa se considere ca noțiunea de „circumstanțe inevitabile și excepționale", în sensul articolului 12 alineatul (2) şi alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302, poate acoperi izbucnirea unei crize sanitare mondiale, aceasta dispoziție putând fi, așadar, aplicata rezilierii contractelor privind pachetele de servicii de calatorie atunci când se întemeiaza pe consecințele provocate de un asemenea eveniment.

În al doilea rând, guvernul francez susține însa ca o situație precum criza sanitara legata de pandemia de COVID-19 are o asemenea amploare încât constituie şi un caz de „forţa majora", noţiune care acopera cazuri ale caror caracteristici ar depași situațiile avute în vedere la adoptarea articolului 12 alineatul (2) și alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302. Acest guvern deduce de aici ca statelor membre le este permis sa deroge, pentru acest motiv, de la aceasta dispoziţie în asemenea ipoteze.

În aceasta privinţa, pe de o parte, trebuie amintit, astfel cum rezulta dintr-o jurisprudenţa constanta, ca, întrucât noţiunea de „forţa majora" nu are un conţinut identic în diversele domenii de aplicare ale dreptului Uniunii, semnificaţia acesteia trebuie sa fie determinata în funcţie de cadrul juridic în care este destinata sa își produca efectele (Hotarârea din 25 ianuarie 2017, Vilkas, C 640/15, EU:C:2017:39, punctul 54).

Or, astfel cum admite însuși guvernul francez, noţiunea de „circumstanţe inevitabile și excepţionale", în sensul articolului 12 alineatul (2) și alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302, se aseamana cu noţiunea de „forţa majora", astfel cum a fost definita aceasta într o jurisprudenţa consacrata, şi anume ca vizând împrejurari straine celui care o invoca, neobișnuite și imprevizibile, ale caror consecinţe nu s-ar fi putut evita, în pofida diligenţei manifestate (Hotarârea din 4 martie 2010, Comisia/Italia, C 297/08, EU:C:2010:115, punctul 85). Astfel, deși nu se face nicio referire în aceasta directiva la forţa majora, noţiunea de „circumstanţe inevitabile și extraordinare" concretizeaza noţiunea de „forţa majora" în cadrul directivei menţionate"(subl. aut.).

Dar poate cea mai interesanta concluzie a Curţii în aceasta speţa este cea cu privire la **imposibilitatea statului membru însuși de a invoca forța majora pentru a justifica încalcarea sau derogarea de la dreptul Uniunii**, respectiv, de a proteja interesele agenţilor economici în aceasta situaţie în detrimentul dreptului consumatorului de a primi rambursarea sub forma de plata a sumelor achitate. „În aceasta privinţa, în primul rând, deşi o criza sanitara de o anvergura precum cea a pandemiei de COVID-19 este straina statului membru în cauza, precum și neobișnuita și imprevizibila, o reglementare naţionala care scutește în mod generalizat toţi organizatorii de pachete de servicii de calatorie de obligaţia lor de rambursare, prevazuta la articolul 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302, pentru rezilierile notificate pentru o perioada predefinita de mai multe luni, nu poate, prin însași natura sa, sa fie justificata de constrângerile care rezulta dintr-un asemenea eveniment și sa îndeplineasca astfel condițiile care guverneaza invocarea forţei majore. Astfel, conducând, în fapt, la o suspendare provizorie generalizata a acestei obligaţii de rambursare, aplicarea unei asemenea reglementari nu se limiteaza numai la cazurile în care asemenea constrângeri, în special financiare, s-ar fi manifestat în mod real, ci se extinde la toate contractele care au fost reziliate în perioada de referinţa, fara a lua în considerare situaţia financiara concreta și individuala a

organizatorilor de calatorii vizați. Apoi, din dosarul de care dispune Curtea, nu reiese ca acele consecințe financiare pe care prevederile articolului 1 din Ordonanța nr. 2020-315 urmareau sa le împiedice nu s-ar fi putut evita altfel decât prin încalcarea articolului 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 și în special prin adoptarea în favoarea organizatorilor de calatorii în cauza a anumitor masuri de ajutor de stat care puteau fi autorizate în temeiul articolului 107 alineatul (2) litera (b) TFUE, posibilitate la care au recurs alte state membre, dupa cum a aratat doamna avocata generala la punctele 82-84 din concluzii.

În acest context, nu poate fi reținut nici argumentul invocat în special de guvernul ceh potrivit caruia soluția care consta în acordarea unor ajutoare de stat ar trebui sa fie un „ultim remediu". Astfel, este suficient sa se arate în aceasta privința ca dreptul Uniunii permite statelor membre, cu respectarea condițiilor prevazute în acest scop, sa prevada anumite forme de ajutor de stat și în special pe cele care pot fi considerate compatibile cu piața interna în temeiul articolului 107 alineatul (2) litera (b) TFUE, dar acest drept nu le permite tocmai sa își încalce obligația de a lua, în cadrul ordinii juridice naționale, toate masurile necesare în vederea asigurarii efectului deplin al unei directive, în speța al Directivei 2015/2302 [...]".

„De aceea, din punctul nostru de vedere, având în vedere tot ceea ce preceda, este necesar sa se raspunda la a doua întrebare ca articolul 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 coroborat cu articolul 4 din aceasta directiva trebuie interpretat în sensul ca se opune unei reglementari naționale în temeiul careia organizatorii de pachete de servicii de calatorie sunt scutiți temporar, în contextul izbucnirii unei crize sanitare mondiale care împiedica executarea contractelor privind pachetele de servicii de calatorie, de obligația lor de a rambursa calatorilor vizați în cel mult 14 zile de la rezilierea unui contract toate plațile efectuate în temeiul contractului reziliat, inclusiv atunci când o asemenea reglementare urmarește sa împiedice ca, din cauza numarului mare de cereri de rambursare preconizate, solvabilitatea acestor organizatori de calatorii sa fie afectata în așa masura încât sa le puna în pericol existența și sa mențina astfel viabilitatea sectorului în cauza".